

Nr 7

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner
angående uppskov med beslut över vilande förslag om
ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen.*

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 178 i första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Hedblom* samt nr 206 i andra kammaren av herr *von Friesen m. fl.* hemställes, »att riksdagen för sin del till en senare riksdag under innevarande andrakammarperiod uppskjuter prövningen av det vilande grundlagsförslaget om talmännens rösträtt».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt 52 § regeringsformen tillkommer det riksdagens kamrar att, på sätt i riksdagsordningen sägs, var för sig utse talman samt en förste och en andre vice talman. I 33 § riksdagsordningen föreskrives att vardera kammaren skall vid riksdagens början bland sina ledamöter välja talman samt en förste och en andre vice talman.

Om talmännens uppgifter vid riksdagsärendenas behandling i kamrarna stadgas bl. a. i 51 § riksdagsordningen. I sistnämnda paragraf föreskrives härjämte, att den som utövar talmansbefattningen ej må delta i överläggning eller omröstning och ej heller något annat föreslå, än som erfordras till verkställighet av grundlagarna, av riksdagens eller kamrarnas särskilda beslut eller i övrigt av de reglementariska stadganden som blivit antagna för riksdagsärendenas behandling.

I en till 1960 års riksdag avlåten proposition, nr 143, vilken hänvisades till konstitutionsutskottet, framlade Kungl. Maj:t förslag bl. a. om ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen. Föredragande departementschefen anförde i förevarande del:

Den nuvarande ordningen för utseende av talmän och vice talmän har gällt sedan år 1921. Tidigare utsågs talmän och vice talmän av Konungen. Bestämmelserna i 51 § riksdagsordningen med bl. a. förbud för fungerande talmannen att delta i omröstning i kammaren har däremot oförändrade gällt sedan riksdagsordningens tillkomst år 1866. Motiven för förbudet har tydligtvis varit dels den ordning, som tidigare gällt för utseende av talman, och dels tanken att talmannen såsom ledare av förhandlingarna skall intaga en opartisk ställning. Den person som utses till talman är emellertid vald till riksdagsledamot i vanlig ordning, och det synes icke riktigt att han skall vara berövad möjligheten att utöva den viktigaste av de funktioner som tillkommer sådan ledamot, nämligen att delta i avgörandet av ärendena. Enligt min mening kan ej med fog göras gällande att rösträtt för talmannen

— vilket förekommer i flertalet utländska parlament — skulle vara oförenlig med hans ställning såsom ledare av förhandlingarna.

Förevarande fråga torde komma under bedömande vid författningsutredningens arbete. Den stora författningsreformen kan emellertid icke vara slutligen genomförd förrän tidigast år 1965. Det synes befogat att utan avvaktan härpå förelägga riksdagen förslag till grundlagsändring, syftande till att de fungerande talmännen skall få utöva rösträtt vid ärendenas behandling i kamrarna. Ändringen torde böra ske så, att orden »eller omröstning» i 51 § första stycket riksdagsordningen får utgå.

I sitt utlåtande över propositionen framhöll konstitutionsutskottet (1960: 22), efter att ha berört bakgrunden till förbudet för talmannen att utöva sin rösträtt som riksdagsman, följande:

Nyssnämnda förbud för talmannen torde främst ha sin grund i tanken, att den som leder förhandlingarna skall intaga en opartisk ställning. Delade meningar har inom utskottet rått om lämpligheten av att detta förbud upphäves. Å ena sidan har framhållits betydelsen av att den självständighet talmannen i sin ämbetsutövning intager alltfört bevarades. Vidare har bland annat betonats, att utredning saknades om de konsekvenser som införande av rösträtt för talman kunde komma att få i skilda hänseenden. Det har därjämte erinrats om att frågan om talmannens rösträtt torde komma att behandlas av författningsutredningen samt att anledning saknades att föregripa dennas ståndpunktstagande. Å andra sidan har framhållits, att den som utsåges till talman blivit vald till riksdagsman för ett betydande antal väljare samt att det vore principiellt riktigt, att han i denna egenskap finge möjlighet att delta i ärendenas avgörande. Härjämte har hävdats att rösträtt för talman icke kunde anses oförenlig med dennes ställning såsom ledare av förhandlingarna samt att förevarande fråga vore av sådan art, att den väl kunde lösas utan avvaktan på resultatet av författningsutredningens arbete.

Vid vägning av de skäl för och emot det i propositionen framlagda förslaget som sålunda anförts har utskottet funnit övervägande skäl tala för att rösträtt tillerkännes talmannen. Utskottet har därför beslutat tillstyrka propositionen i förevarande del.

Tio reservanter i utskottet avstyrkte propositionen i förevarande del och anförde följande:

De skilda stadganden, som reglerar talmännens rättigheter och skyldigheter, har enligt vår mening sådant samband med varandra, att det icke låter sig göra att utan en grundlig översyn av samtliga hithörande författningsbestämmelser genomföra en ändring av talmännens befogenheter. Det i förevarande proposition framlagda förslaget om införande av rätt för talman att delta i kammarens omröstning har tillkommit utan någon sådan föregående översyn.

Sin nuvarande karaktär har den svenska talmansinstitutionen fått bl. a. därigenom att talmännen traditionellt städe intagit en över partimötsättningarna upphöjd ställning. Det är givet att denna talmännens ställning kommer att förändras om de erhåller rösträtt och därmed kan delta i ärendenas avgörande. Härtill kommer att, om sådan rösträtt införes, skilda skäl talar för att talmännen även bör få möjlighet att motivera sitt ställningstagande. Denna fråga har emellertid icke berörts i propositionen.

Den år 1954 tillsatta författningsutredningen är för närvarande sysselsatt med att företaga en samlad översyn av demokratiens funktionsproblem och att på grundval därav genomföra en modernisering av vår författning. Frågan om införandet av rätt för talman att delta i kammarens omröstning är av sådan beskaffenhet, att den kan förväntas komma under bedömning vid utredningens arbete. Vi finner det icke motiverat att med föregripande av författningsutredningens reformförslag genomföra en ändring av talmännens ställning.

Det av konstitutionsutskottet tillstyrkta grundlagsändringsförslaget antogs av första kammaren med 77 röster mot 66 och av andra kammaren med 110 röster mot 109. Riksdagen hade alltså som vilande för vidare grundlagsenlig prövning antagit det framlagda förslaget till ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen. (Bilaga)

Utskottet. Författningsutredningen kan enligt utskottets mening näppeligen undgå att ingå på frågan om talmännens ställning och befogenheter i ett moderniserat svenskt statskick. Med hänsyn härtill och till att utredningen förväntas slutföra sitt arbete under innevarande år (jfr Riksdagsberättelsen 1961 s. 30) finner utskottet avgörande skäl tala för att det slutliga ställningstagandet till det vilande grundlagsändringsförslaget om talmännens rösträtt uppskjutes till en senare riksdag under innevarande valperiod till andra kammaren.

På grund av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 178 och II: 206 måtte för sin del besluta att uppskjuta prövningen av det vid 1960 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 51 § riksdagsordningen till senare riksdag under löpande valperiod till andra kammaren.

Stockholm den 7 mars 1961

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Elmgren, Torsten Andersson*, Damström, Ollén, Olsén, Sveningsson, Hedblom, Dahl, Källqvist och Aspling*; samt

från andra kammaren: herrar Spångberg, Andersson i Linköping, von Friesen, Magnusson i Tumhult, Adamsson, Larsson i Luttra, Bengtsson i Halmstad, Nilsson i Östersund, Hammar och Svenungsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Elmgren, Damström, Olsén, Dahl, Aspling, Spångberg, Andersson* i Linköping, *Adamsson, Bengtsson* i Halmstad och *Nilsson* i Östersund, vilka ansett att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Under hänvisning till riksdagens beslut år 1960 i förevarande ärende samt till de motiv, som legat till grund härför, får utskottet hemställa,
att riksdagen måtte avslå motionerna I: 178 och II: 206.

FÖRSLAG

Förslag

till

ändrad lydelse av § 51 riksdagsordningen

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 51.

Talmännen eller, i händelse av förfall för dem, vice talmännen åligger, var för sin kammare, att utfärda kallelse till sammanträden, att ärendena därvid föredraga, att upptaga, reda och framställa de yttrade meningarna, att göra propositioner för besluts fattande och vidmakthålla ordning vid sammanträdena, allt efter de föreskrifter denna grundlag innehåller. Dock må den, som talmansbefattningen utövar, ej deltaga i överläggning *eller omröstning* och ej heller något annat föreslå, än som erfordras till verkställighet av grundlagarna, av riksdagens eller kamrarnas särskilda beslut eller i övrigt av de reglementariska stadganden, som för riksdagsärendenas behandling blivit antagna.

Talmännen eller, i händelse av förfall för dem, vice talmännen åligger, var för sin kammare, att utfärda kallelse till sammanträden, att ärendena därvid föredraga, att upptaga, reda och framställa de yttrade meningarna, att göra propositioner för besluts fattande och vidmakthålla ordning vid sammanträdena, allt efter de föreskrifter denna grundlag innehåller. Dock må den, som talmansbefattningen utövar, ej deltaga i överläggning och ej heller något annat föreslå, än som erfordras till verkställighet av grundlagarna, av riksdagens eller kamrarnas särskilda beslut eller i övrigt av de reglementariska stadganden, som för riksdagsärendenas behandling blivit antagna.

Talman äger — — — — — sammanträde avsluta.